

Artur Kita

Geneza i rozwój Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu w latach 1974-2011

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna 11, 53-65

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artur KITA*

Geneza i rozwój Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu w latach 1974–2011

Streszczenie

Artykuł przedstawia rozwój jednego z najstarszych i najbardziej popularnych Muzeów Sportu i Turystyki w Polsce. Omówiona została pokrótce historia muzeum, tematyka i układ ekspozycji stałej, tematyka wystaw czasowych, które miały miejsce w latach 1974–2011, działalność wydawnicza muzeum oraz działalność Karkonoskiego Klubu Olimpijczyka. Autor starał się wykazać wpływ inicjatywy propagandowej muzeum na popularność kultury fizycznej i turystyki w Polsce i regionie. Znaczenia nabiera fakt udziału, w imprezach organizowanych przez muzeum, znanych ludzi ze świata sportu, literatury czy polityki oraz organizowanie zajęć lekcyjnych dla dzieci i młodzieży szkół podstawowych i gimnazjalnych.

Słowa kluczowe: kultura fizyczna, muzeum, sport, turystyka.

I

Do tej pory ukazało się niewiele publikacji dotyczących muzeów sportu i turystyki w Polsce¹. Największą instytucją o poruszonej tematyce jest Muzeum

---

* Mgr, asystent w Instytucie Kultury Fizycznej i Turystyki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ K. Dąbrowski, *Muzeum Sportu i Turystyki Regionu Karkonoszy w Karpaczu*, [w:] *Studia i materiały*, Warszawa [b.r.w.] (artykuł zakończono na roku 1974 – przyp. Autor), s. 162–172; Z. Kulik, *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 2003; Z. Kulik, *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 2007; E. Małolepszy, *Muzeum Sportu Motorowodnego w Żninie*, [w:] *Z dziejów Polskiego Związku Motorowodnego i Narciarstwa Wodnego 1957–2007*, red. B. Woltmann, Warszawa 2007, s. 109–115; T. Jagodziński, *Perspektywy utworzenia ośrodka do badań nad dziejami sportu i turystyki na Mazowszu w Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, red. J. Dżereń, Płock 2011, s. 745–750.

Sportu i Turystyki (MSiT) w Warszawie. Działają także takie muzea w Gdańsku, Karpaczu, Łodzi i Olsztynie. W Bydgoszczy znajduje się Galeria Sportu Bydgoskiego, w Cieklinie – Muzeum Narciarstwa, w Krynicy – Muzeum Turystyki Górskiej, a w Żninie – Muzeum Sportu Motorowodnego. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu w propagowaniu kultury fizycznej i turystyki w Polsce i w regionie dolnośląskim. Postawione pytania badawcze to: 1. Jakie czynniki i uwarunkowania wpływały na rozwój Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu? 2. Jaką rolę pełnili polscy olimpijczycy w kwestii rozwoju sportu w regionie dolnośląskim?

Budynek muzeum został wzniesiony w latach 1932–1936. Miało być jednym z wielu muzeów regionalnych, jakie powstawały w tamtym czasie, a których budowę finansowali w głównej mierze mieszkańcy. Tematyka zbiorów dotyczyła dziejów najbliższego regionu. Do zwiedzania udostępniono muzeum dopiero po zakończeniu II wojny światowej. Niestety, w krótkim czasie zostało zamknięte, a budynek przeznaczono na cele mieszkalne. Zbiory przeniesiono do muzeów w Jeleniej Górze, Kamiennej Górze, we Wrocławiu oraz do Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie. Dopiero działania podjęte w 1971 r. przyczyniły się do utworzenia w tym samym budynku trzy lata później filii Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie jako Muzeum Sportu i Turystyki Karkonoszy. Otwarcie nastąpiło w dniu 3 września 1974 r. Natomiast w dniu 1 stycznia 2003 r. muzeum w Karpaczu stało się samodzielną instytucją podlegającą bezpośrednio samorządowi województwa dolnośląskiego i przyjęło nazwę Muzeum Sportu i Turystyki².

II

Główny układ ekspozycji stałej obejmował trzy podstawowe działy: 1. Geneza i rozwój Turystyki w Karkonoszach; 2. Z dziejów sportów zimowych; 3. Środowisko przyrodnicze Karkonoszy. Dział pierwszy dotyczył historii regionu, najśłynniejszych Polaków przybywających w Karkonosze oraz do najbliższej okolicy w XIX i XX wieku, a także Towarzystwa Karkonoskiego działającego w latach 1880–1945. Część ekspozycji ukazywała historię turystyki w XIX wieku, a także rozwój przewodnictwa. Ważnym elementem ekspozycji była część poświęcona Wandzie Rutkiewicz i Tadeuszowi Różewiczowi. To wszystko składało się na czternaście bloków tematycznych. Dział drugi poświęcony został dziejom sportów zimowych oraz ratownictwa górskiego i przewodnictwa po II wojnie światowej. Składał się także z czternastu bloków tematycznych. Ostatni dział, złożony z sześciu bloków tematycznych, dotyczył środowiska przyrod-

² K. Dąbrowski, dz. cyt., s. 162–172; Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 7.

niczego Karkonoszy, w tym ukazania świata roślin i zwierząt oraz budowy geologicznej³.

Tabela 1. Tematyka i układ ekspozycji wystawy stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu.

Główna tematyka (główne działy) ekspozycji stałej	Tematyka szczegółowa poszczególnych działów ekspozycji stałej
I. Geneza i rozwój turystyki w Karkonoszach	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miejsca kultu. Najstarsze drogi przez Karkonosze 2. Walonowie 3. Zielarze 4. Panoramy, wodospady i pałace 5. Pasterstwo, budy górskie i początki schronisk 6. Polacy w Karkonoszach 7. Historia schronisk 8. Zamek na Chojniku 9. Kościół Wang 10. Tadeusz Różewicz – poeta i dramaturg w Karkonoszach 11. Wanda Rutkiewicz – „Polka na szczycie świata” 12. Uzdrowisko Cieplice 13. Turystyka XIX-wieczna i początki przewodnictwa 14. Towarzystwo Karkonoskie (1880–1945)
II. Z dziejów sportów zimowych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój sportów zimowych w Karkonoszach do I połowy XX wieku 2. Z dziejów sportów zimowych w Kotlinie Jeleniogórskiej 3. Saneczkarstwo 4. Bobsleje 5. Skeletony 6. Narciarstwo 7. Skiboby 8. Łyżwiarstwo 9. Erwina Ryś-Ferens – najwybitniejsza polska łyżwiarka 10. Curling – Eisschiessen 11. Skoki narciarskie 12. Olimpijczycy z Karkonoszy i Dolnego Śląska 13. Ratownictwo górskie 14. Przewodnictwo górskie po II wojnie światowej
III. Środowisko przyrodnicze Karkonoszy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karkonoski Park Narodowy 2. Piętra górskie 3. Torfowiska 4. Budowa geologiczna 5. Szata roślinna 6. Świat zwierzęcy

Źródło: Z. Kulik, *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 200, s. 9–54.

³ Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 9–54.

Tematyka dotycząca turystyki znalazła skromne, ale ważne miejsce wśród stałych eksponatów muzeum. Podstawowe eksponaty związane z nią dotyczyły uzdrowiska w Cieplicach, a także innych uzdrowisk, i pochodziły z XVII wieku. W gablotach ukazujących rozwój turystyki i przewodnictwa znajdowały się XIX-wieczne plecaki i lektyka, rogate sanie, reprodukcje ukazujące kuracjuszy lub turystów oraz widok Karpacza i śnieżki, także z tamtego okresu. Ważną rolę pełniły rysunki postaci pierwszych przewodników górskich z XVII i XVIII wieku. Ostatnią ekspozycją tej części wystawy było zdjęcie założyciela Towarzystwa Karkonoskiego – Teodora Donata, oraz odznaki członkowskie Towarzystwa, kartka pocztowa i miesięcznik wydawany przez Towarzystwo – „Wędrowiec w Karkonoszach”⁴.

Dział ekspozycji poświęcony dziejom sportów zimowych składał się z następujących bloków tematycznych: rozwój sportów zimowych w Karkonoszach do I połowy XX wieku, z dziejów sportów zimowych w Kotlinie Jeleniogórskiej, saneczkarstwo, bobsleje, skeletony, narciarstwo, skiboby, łyżwiarstwo, Erwina Ryś-Ferens – najwybitniejsza polska łyżwiarka, curling – Eisschiessen, skoki narciarskie, olimpijczycy z Karkonoszy i Dolnego Śląska, ratownictwo górskie, przewodnictwo górskie po II wojnie światowej. W gablocie dotyczącej genezy sportów zimowych w Karkonoszach umieszczono medale, odznaki, plakietki i znaczki pamiątkowe, m.in. Niemieckiego Związku Bobslejowego, Niemieckiego Związku Saneczkowego, z mistrzostw Niemiec oraz innych zawodów sportowych organizowanych przed II wojną światową. Obok znajdowało się kilka gablot ukazujących rozwój sportów zimowych w Kotlinie Jeleniogórskiej⁵.

Prezentacja zaczynała się od sań turystycznych i wyczynowych. Można było zobaczyć rekonstrukcję płozy sań staropolskich, rodzaje sań od XIX wieku do lat 60. XX wieku oraz sanie wyczynowe wykonane w latach 30. i 40. XX wieku. Ekspozycję wzbogaciły także sanie metalowe z przełomu lat 50. i 60. XX wieku oraz dwa bobsleje – czteroosobowy z początku XX wieku i dwuosobowy z lat 50. XX wieku wyprodukowany we Włoszech. W dalszej części wystawy ukazano skeleton oraz buty z kolcami, kaskiem i nałokietnikiem. Sprzęt ten podarował muzeum wielokrotny mistrz Polski w skeletonach – Lech Kozubek. Największa część eksponatów zgromadzonych w muzeum, a dotycząca sportów zimowych, wiązała się z narciarstwem. Ukazano rozwój nart i wiązań narciarskich, narty z wiązaniami trzciniowymi i kaloszowymi z XIX i pocz. XX wieku, kijki narciarskie – ich rozwój na przestrzeni ostatnich stu pięćdziesięciu lat, rakiety śnieżne czy też karplo-nartę⁶. Na wystawie zaprezentowano także dwa skiboby. Jeden produkcji polskiej, drugi produkcji japońskiej. Ten ostatni podarowała Halina Kanasz, która przywiozła go z igrzysk w Sapporo w 1972 r. Dorobek polskiego łyżwiarstwa zaprezentowano przede wszystkim dzięki Erwinie Ryś-

⁴ Ekspozycja stała Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu; Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 25–28.

⁵ Ekspozycja stała Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu.

⁶ Karplo-narta służyła do podchodzenia w górę – przyp. Autor.

Ferens, która przekazała eksponaty w postaci dyplomów, medali oraz legitymacji honorowego członka Karkonoskiego Klubu Olimpijczyka. Oprócz tego wyeksponowano także inne medale i pamiątki sportowców – nie tylko łyżwiarzy, z regionu dolnośląskiego. Ciekawostką ekspozycji była rzutka, pochodząca z lat 30. XX wieku, do gry w curling. Ważne miejsce w ekspozycji stałej poświęcono Adamowi Małyszowi i Stanisławowi Marusarzowi. W gablotach udostępniono zwiedzającym zdjęcia obu wybitnych sportowców, a także zdjęcia pierwszej powstałej w Karpaczu skoczni narciarskiej. Eksponaty uzupełniła koszulka startowa z autografem Adama Małysza oraz jeden z jego medali za mistrzostwo Polski w skokach narciarskich⁷.

Wystawę na pierwszym piętrze otwierały dzieje polskich sportowców uczestniczących w zimowych Igrzyskach Olimpijskich w latach 1956–2010. W gablotach zaprezentowano zdjęcia uczestników igrzysk, pamiątkowe medale, numery startowe, plakietki i paszporty olimpijskie. Według Zbigniewa Kulika najcenniejszymi eksponatami w tej części były: pamiątkowe medale olimpijskie z Albertville 1992 r. i Nagano 1998 r., medal olimpijski z Salt Lake City 2002 r. W darze zostały one przekazane muzeum przez Antoniego Okniańskiego, trenera reprezentacji saneczkarzy, i Andrzeja Żyłę, trenera reprezentacji bobsleistów⁸. Dary przekazywano muzeum każdego roku. W latach 2003–2011 było ich rocznie niemal zawsze co najmniej około piętnastu – dwudziestu, o czym donoszą roczniki „Korkontoi”. Daje to nam obraz regularnego powiększania się zasobów muzealnych⁹. W 2007 r. swój dyplom honorowy uczestnika igrzysk olimpijskich w Sydney przekazał do zbiorów muzealnych także Robert Korzeniowski. Na dzień 31 grudnia 2007 r. w muzeum zgromadzono 2271 eksponatów, będących własnością muzeum, oraz 378 depozytów¹⁰.

Tabela 2. Liczba reprezentantów Polski w poszczególnych dyscyplinach z Dolnego Śląska uczestniczących w Zimowych Igrzyskach Olimpijskich.

Rok i miejsce Zimowych Igrzysk Olimpijskich	Liczba startujących reprezentantów z Dolnego Śląska (dyscypliny)
1956 Cortina d'Ampezzo	3 (bobsleje)
1964 Innsbruck	2 (skoki narciarskie), 1 (narciarstwo biegowe)
1968 Grenoble	1 (skoki narciarskie)
1972 Sapporo	2 (saneczkarstwo)
1976 Innsbruck	7 (saneczkarstwo)

⁷ Ekspozycja stała Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu; Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 30–37; E. Szczucka, *Medale na śniegu. 60 lat Klubu Sportowego „Śnieżka” Karpacz 1947–2007*, Karpacz 2007, s. 24–39.

⁸ Ekspozycja stała Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu; Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 35–42.

⁹ „Korkontoi” 2003–2011, nr 1–10. Nazwa „Korkontoi” odnosi się do Karkonoszy. Górą tym nazwę taką nadał w II wieku n.e. Ptolemeusz – grecki pisarz i geograf – przyp. Autor.

¹⁰ „Korkontoi” 2008, nr 7, s. 15.

Tabela 2. Liczba reprezentantów Polski... (cd.)

Rok i miejsce Zimowych Igrzysk Olimpijskich	Liczba startujących reprezentantów z Dolnego Śląska (dyscypliny)
1984 Sarajewo	1 (łyżwiarstwo szybkie)
1992 Albertville	3 (biathlon), 1 (saneczkarstwo)
1994 Lillehammer	2 (biathlon)
1998 Nagano	4 (bobsleje), 2 (biathlon), 2 (saneczkarstwo)
2002 Salt Lake City	5 (bobsleje)
2006 Turyn	5 (bobsleje), 2 (biathlon), 1 (narciarstwo alpejskie), 1 (saneczkarstwo)
2010 Vancouver	2 (biathlon), 2 (bobsleje), 1 (saneczkarstwo)

Źródło: Z. Kulik, *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 2007, s. 45–46; *Kronika Sportu Polskiego 2010*, Warszawa 2011, s. 18–26.

III

Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu było także organizatorem wielu wystaw czasowych w omawianym okresie. W latach 1977–2011 zorganizowano 104 wystawy czasowe, z czego 18 dotyczyło wyłącznie sportu i kultury fizycznej. Tematyka turystyki i geografii poruszana była na 22 wystawach czasowych. Nie wliczając w to wystaw czasowych poświęconych środowisku naturalnemu i przyrodzie Karkonoszy. Oprócz wyżej wymienionych ekspozycji, na wystawach czasowych poruszano m.in. problematykę architektury i sztuki, himalaizmu, historii, literatury, ratownictwa górskiego. Jedna wystawa dotyczyła speleologii, a także meteorologii i zabawek¹¹.

Tabela 3. Wystawy czasowe w Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu w latach 1977–2011.

Rok	Tytuły wystaw czasowych
1977	W jaskiniach Polski i świata; Polacy w najwyższych górach świata
1978	Sport i grafika
1979	Turystyka na dawnej fotografii; Polka na szczycie świata (Wanda Rutkiewicz)
1980	100 lat obserwacji meteorologicznych na Śnieżce
1981	Motyle Karkonoszy i świata; Schroniska Karkonoszy w dawnej grafice
1982	Sport w medalierstwie; Sport w sztukach pięknych
1983	Motywy regionalne na szkle i w grafice; Motywy ikonograficzne w ludowym malarstwie na szkle i w grafice
1984	Kartki z dziejów pięściarstwa w Polsce; Karkonosze w dawnej grafice

¹¹ *Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, oprac. Z. Kulik, Karpacz 2004.

Tabela 3. Wystawy czasowe w Muzeum Sportu i Turystyki... (cd.)

Rok	Tytuły wystaw czasowych
1985	Piastowski rodowód ziemi jeleniogórskiej; Karkonosze; Piękno ziem odzyskanych
1986	Karkonosze zimą; Cyna; Karkonosze w dawnej fotografii
1987	100 lat kolarstwa w Polsce
1988	Plakat olimpijski
1989	Wychowanie fizyczne i sport w walce o Polskę niepodległą; Sport w tkaninie i rzeźbie
1990	Wystawa kolekcjonerska Wojciecha Węglewskiego; Polski plakat turystyczny
1991	Igrzyska Olimpijskie na polskich znaczkach pocztowych; Polskie przewodniki turystyczne po ziemi jeleniogórskiej
1992	Pejzaż górski w malarstwie Jerzego Kolankowskiego; 150 lat kościoła Wang w Karkonoszach; Zabytkowa architektura w ekslibrisie czeskim, niemieckim i polskim
1993	Muzea Sportu w świetle na widokówkach; Görlitz – centrum Górnych Łużyc pod panowaniem pruskim, widoki miasta z lat 1830–1930; Dawne pamiątki turystyczne z Karkonoszy
1994	Dary i nabytki Muzeum Sportu i Turystyki Regionu Karkonoszy w Karpaczu z lat 1974–1994; Wang; Polski plakat turystyczny do 1939 roku
1995	Biała Izba; Karpacz na dawnej pocztówce
1996	Współczesna grafika zachodnioeuropejska; Plakat olimpijski
1997	Przewodnik po Karkonoszach do 1945 roku; Turystyka górską na dawnej fotografii
1998	Hej za mną w Tatry, ziemię czarów...; Karkonosze
1999	Powódzie w Kotlinie Jeleniogórskiej; Tour de Pologne; Liczyrzepa władca Karkonoszy
2000	Święci i patroni w malarstwie na szkle; Rajskie Karkonosze; Olimpijskie konkursy sztuki; Rowerem przez Euroregion „Nysa”
2001	Korkontoi 2001; Norweskie kościoły Stav; Tadeusz Różewicz – poeta i dramaturg w Karkonoszach
2002	Od Tatr po... wyżej niż Himalaje – pamięci Andrzeja Zawady; Regiony Europy – Toskania; 50 lat ratownictwa górskiego GOPR
2003	Karkonosze – źródło inspiracji; Regiony Europy – Lofoty zimą; Portrety Alzatczyków; Karkonosze – niepamięć; Mariusz Zaruski – taternik, narciarz, żeglarz; Henryk Tomaszewski – życie i teatr – fragmenty
2004	Góry, turystyka i sport w ekslibrisie Krzysztofa Kmiecica; Karkonosze w Dolinie Dziekiego Potoku; Wystawy czasowe w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki; Mapy turystyczne Sudetów
2005	Portrety Polaków; Zamki dolnośląskie; Dolny Śląsk na widokówkach; Harleyem dookoła świata; Karkonosze – artystyczne wizje gór
2006	Grafiki Friedricha Iwana; Miejsca – Karkonosze; Zabawki inspirowane zbiorami Henryka Tomaszewskiego; Tadeusz Różewicz w Karkonoszach; Patagonia
2007	Karkonosze zimą; Kuba; Le Petite France – Strasbourg; Pamiątki turystyczne z Karkonoszy; Koleje w Karkonoszach
2008	Aura Karkonoszy; Przyrodnicze fascynacje; Góry Izerskie w obiektywie Milosza Kirchnera; 100 lat kościoła; Sportowcy w karykaturze
2009	Góry Izerskie; W cieniu Annapurny; Na turystycznym szlaku; Karkonosze; Karpacz na dawnej pocztówce

Tabela 3. Wystawy czasowe w Muzeum Sportu i Turystyki... (cd.)

Rok	Tytuły wystaw czasowych
2010	Sport na dawnej pocztówce, Karkonosze na dawnej grafice; Podziemne Karkonosze; Szkló turystyczne uzdrowiskowe – czeskie i śląskie – ze zbiorów muzealnych; 100 lat kościoła NMP w Karpaczu; XXX lat karate shotokan w Kotlinie Jeleniogórskiej
2011	Karkonosze zimą; Plakat turystyczny w świecie; Mustang – kraina wiatru i baśni w Nepalu; Tadeusz Różewicz w Karkonoszach; Karkonosze na dawnej fotografii

Źródło: „Korkontoi” 2003–2011; *Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, oprac. Z. Kulik, Karpacz 2004.

Ekspozycje na wystawy czasowe pochodziły ze zbiorów m.in. Muzeum Turystyki i Sportu w Warszawie, z Muzeum Przyrodniczego i Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze, z Archiwum Państwowego w Jeleniej Górze, z Parafii Ewangelicko-Augsburskiej „Wang” w Karpaczu Górnym, z Miejskiego Muzeum Sztuki w Görlitz, z Muzeum Przyrodniczego Karkonoskiego Parku Narodowego, z Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, z Centrum Informacji i Edukacji Regionalnej Książnica Karkonoska w Jeleniej Górze, z Muzeum Szklá i Bizuterii w Jablonacu i wielu innych. Wystawy czasowe organizowane były także przez osoby prywatne. Ekspozycje to fotografie, fotogramy, grafiki, malarstwo, relacje, widokówki, zdjęcia. Dużą popularnością cieszyły się wystawy fotograficzne. Należy tu wymienić ekspozycje dyrektora muzeum Zbigniewa Kulika oraz Andreasa Boera, Barbary Górniak, Janiny Hobgarskiej, Jacka Jaśko, Miłosa Kirchnera, Andrzeja Sochackiego czy Waldemara Wydmucha. Malarstwo reprezentowała m.in. Teresa Kępowicz, grafikę – Wojciech Witczak. Wystawa zabawek pochodziła ze zbiorów Stefana Kaysera. To tylko nieliczne przykłady artystów i twórców, z których zbiorów pochodziły ekspozycje na wystawy czasowe¹².

Tabela 4. Liczba wystaw czasowych i pochodzenie ekspozycji*.

Prywatne zbiory (fotografie, widokówki, grafiki, karykatury, malarstwo)	46
Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie	26
Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze	12
Własne zbiory	5
Archiwum Państwowe w Jeleniej Górze	2
Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Jeleniej Górze	2
Inne	19

* W tabeli, sumując liczbę wystaw czasowych, otrzymujemy wynik 112. Różnica pomiędzy liczbą wystaw czasowych podaną w tekście głównym wynika z tego, że zbiory z niektórych wystaw pochodziły z dwóch różnych źródeł – przyp. Autor.

Źródło: Rocznik „Korkontoi” 2003–2011; *Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, Karpacz 2004 (opracował Zbigniew Kulik).

¹² „Korkontoi” 2003–2011; *Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, Karpacz 2004 (opracował Zbigniew Kulik).

W 1978 r. przy Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu utworzony został Karkonoski Klub Olimpijczyka. Zrzeszał on zawodników, trenerów i działaczy oraz kibiców. Wśród założycieli było dziesięciu olimpijczyków reprezentujących przede wszystkim sporty zimowe. Klub Olimpijczyka za swój cel postawił sobie propagowanie sportów zimowych wśród sympatyków i kibiców. Organizowano spotkania z uczestnikami igrzysk olimpijskich oraz prowadzono działalność oświatową, polegającą m.in. na prezentowaniu dorobku sportu polskiego, w formie pokazu filmowego. Ważnym elementem propagandowym były liczne konkursy wiedzy olimpijskiej dla uczniów przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów. Omawiano poszczególne dyscypliny olimpijskie i prezentowano wybitnych sportowców. Ważnym zadaniem w działalności klubu była opieka nad sportowcami – uczestnikami igrzysk olimpijskich, którzy znajdowali się w trudnej sytuacji życiowej. Sprawowano także opiekę nad grobami zmarłych olimpijczyków¹³.

IV

Jednym z podstawowych elementów działalności muzeum na rzecz propagowania kultury fizycznej, sportu i turystyki była działalność wydawnicza. Najważniejszym w tym względzie był „Informator Muzealny” oraz katalogi wystaw czasowych. W 2003 roku rozpoczęto wydawanie rocznika muzealnego „Korkontoi”, w którym omawiano bieżące sprawy związane z działalnością muzeum w danym roku kalendarzowym. Znaczną część rocznika poświęcono kulturze fizycznej i turystyce oraz literaturze, sztuce i historii najbliższego regionu. Pomocną rolę odegrał plakat wystawowy poświęcony konkretnej ekspozycji czasowej. Najczęściej liczba egzemplarzy publikacji wydawanych przez muzeum wahała się od 250 do 1000 egz. Niektóre z nich tłumaczone były na języki obce z przeznaczeniem dla turystów z zagranicy¹⁴.

¹³ Z. Kulik, *Przewodnik...*, s. 55, „Korkontoi” 2009, nr 8, s. 16–18; „Korkontoi” 2010, nr 9, s. 22.

¹⁴ *100 lat kościoła ewangelickiego – dzisiaj katolickiego pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusa w Karpaczu*. Informator do wystawy, Karpacz 2008; *XXX lat Karate Shotokan w Kotlinie Jeleniogórskiej*. Informator do wystawy, Karpacz 2010; J. Jaśko, *Karkonosze – niepamięć*. Katalog, Jelenia Góra-Karpacz 2003; *Karkonosze* – katalog do wystawy w Budapeszcie w wersji węgierskiej, Karpacz 2006; *Karkonosze* – informator do wystawy Zbigniewa Kulika w Muzeum Miejskim Dom Gerarda Hauptmanna w Jagniątkowie, Karpacz 2006; *Karkonosze – miejsca*. Fotografie J. Hobgarskiej. Katalog, Karpacz 2006; *Karkonosze zimą*. Katalog, Karpacz 2007; *Koleje w Karkonoszach*. Katalog, Karpacz 2007; *Karpacz na dawnej pocztówce*. Katalog, Karpacz 2009; Z. Kulik, *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*. Karpacz 2003; *La Petite France*. Katalog, Karpacz 2007; *Sportowcy w karykaturze Leszka Kuczerskiego*. Katalog do wystawy, Karpacz 2008; *Szkło turystyczne i uzdrowiskowe – czeskie, śląskie – ze zbiorów muzealnych*. Katalog do wystawy, Karpacz 2010; *Tadeusz Różewicz poeta i dramaturg w Karkonoszach*. Wydanie jubileuszowe, Karpacz 2003; *W cieniu Annapurny*. Ka-

W rocznikach „Korkontoi” podano liczbę zwiedzających z trzech różnych lat. W 2006 r. było ich 16 133 osoby, w roku następnym – 20 705 osób. Odnotowano w ciągu roku 28,34% wzrost liczby zwiedzających. Indywidualnie było ich w 2007 r. 10 546, a zbiorowo odwiedziło muzeum 10 159 osób. W 2010 r. muzeum odwiedziło już 21 406 osób, z czego indywidualnie 14 737, a zbiorowo 6667. Frekwencja dotyczyła tylko osób odwiedzających muzeum w Karpaczu. Nie wliczono tych, którzy uczestniczyli w wystawach czasowych organizowanych przez muzeum w innych miejscowościach. Także za granicą, m.in. w Rumunii, Serbii, na Słowacji i we Włoszech¹⁵.

Najważniejszą postacią w dziejach muzeum w ostatnich kilkunastu latach był niewątpliwie Zbigniew Kulik – dyrektor muzeum. Swoją pasją i oddaniem w pracy dla rozwoju placówki muzealnej przyczynił się w XXI wieku do największego rozwoju tej instytucji oraz zainteresował problematyką muzealnictwa o tematyce sportowej i turystycznej władze samorządowe oraz instytucje Unii Europejskiej. Jako pierwszy w Polsce przyczynił się do utworzenia pierwszego polskiego euroregionu – Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Nysa z siedzibą w Jeleniej Górze. Reprezentował to stowarzyszenie w strukturach europejskich. Jednocześnie nawiązał dobrą współpracę z zarządem województwa dolnośląskiego, który zapewniał nadzorowanej placówce środki finansowe, potrzebne do jej prawidłowego funkcjonowania. Są to środki nie tylko zapewniające podstawową działalność muzeum, ale także dofinansowanie większości imprez organizowanych przez Zbigniewa Kulika w Karpaczu¹⁶. W 2007 r. muzeum zatrudniało dziewięć osób¹⁷.

Ważne wydarzenie w dziejach muzeum miało miejsce w dniu 21 listopada 2006 r., kiedy to zarząd województwa dolnośląskiego utworzył Radę Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu. Pierwsze zebranie Rady odbyło się 30 kwietnia 2007 r. Przewodniczącą Rady Muzeum wybrano Darię Jaremen, pracownika naukowego Akademii Ekonomicznej w Jeleniej Górze. Zadaniem Rady było m.in. zatwierdzanie sprawozdań merytorycznych i finansowych dotyczących działalności MSiT w Karpaczu oraz planów działań na najbliższe lata. Od tamtego czasu Rada miała decydujący głos w sprawie wszelkich działań podejmowanych przez dyrektora muzeum oraz jego pracowników¹⁸.

W ramach programu „Tworzenie i wdrażanie systemów informatycznych w sferze kultury”, w dniu 15 czerwca 2007 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzic-

---

talog. Karpacz 2009; *Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, Karpacz 2004. *Zabawki inspirowane zbiorami Henryka Tomaszewskiego*. Informator, Karpacz 2006. Autor wymienił tylko kilka wybranych wydawnictw Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu na przestrzeni kilku ostatnich lat.

¹⁵ „Korkontoi” 2007, nr 6, s. 15–19.

¹⁶ „Korkontoi” 2004, nr 3, s. 3.

¹⁷ „Korkontoi” 2008, nr 7, s. 22.

¹⁸ Tamże, s. 20–21.

stwa Narodowego zawarło z Wydziałem Kultury Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu umowę w sprawie digitalizacji zbiorów muzeum w Karpaczu i zaprezentowania ich na stronie internetowej. Już w pierwszym roku istnienia strony internetowej zaprezentowano na niej około trzystu eksponatów muzealnych, a odwiedziło ją do końca 2007 r. prawie 70 tys. internautów¹⁹.

V

Rozwój Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu w latach 1974–2011 był możliwy dzięki zaangażowaniu dyrekcji muzeum, przewodników i pracowników muzeum oraz sportowców i działaczy zaangażowanych w utworzenie Karkonoskiego Klubu Olimpijczyka. Interesująca stała ekspozycja, zorganizowanie ponad stu wystaw czasowych o różnej tematyce na przestrzeni ponad trzydziestu lat, niewątpliwie to wszystko przyczyniło się do zainteresowania przybywających w region karkonoski turystów i do odwiedzenia muzeum. Lekcje historii oraz przyrody organizowane dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych zainteresowały tematyką sportową, turystyczną i przyrodniczą wielu młodych ludzi. W 2006 r. w lekcjach zorganizowanych przez muzeum wzięło udział 458 uczniów. W 2007 r. takich lekcji odbyło się trzydzieści, a wzięło w nich udział łącznie 940 dzieci. Przeważała następująca tematyka: „Legenda karkonoska o Duchu Gór w oparciu o ekspozycję muzealną”, „Muzealne eksponaty źródłem informacji o dawnym życiu mieszkańców Karpacza i jego okolic”, „Muzeum jako źródło informacji”. W 2010 r. lekcji tych było 46, a główne tematy dotyczyły ponownie „Legendy o Duchu Gór” oraz „Muzealnych łamigłówek” i „Czego mogą się dowiedzieć w Muzeum Sportu i Turystyki”. W lekcjach wzięło udział 1150 uczniów²⁰.

Spotkania z przedstawicielami himalaizmu, fotografii, grafiki, karykatury, literatury, malarstwa i wielu innych dziedzin znajdowały liczne rzesze odbiorców, czego dowodzą informacje zawarte w literaturze wydawanej przez muzeum. O rozwoju Klubu Olimpijczyka świadczą liczne dary dla muzeum coraz to młodszych uczestników igrzysk olimpijskich oraz mistrzostw świata i Europy w sportach zimowych. W spotkaniach brała udział także młodzież szkolna. Wreszcie działalność muzeum została zauważona przez władze nie tylko gminy i powiatu, ale także stolicy województwa dolnośląskiego – Wrocławia, którego przedstawiciele pojawiali się na otwarciu licznych imprez organizowanych przez muzeum i Klub Olimpijczyka. Działalność wydawnicza z kolei propagowała inicjatywy podejmowane przez władze muzeum nie tylko wśród zwiedzających, ale także dawała możliwość dotarcia do tych, którzy mogli jedynie przeczytać

¹⁹ Tamże, s. 17.

²⁰ „Korkontoi” 2007, nr 6, s. 20; „Korkontoi” 2008, nr 7, s. 22; „Korkontoi” 2011, nr 10, s. 21.

o wystawach, działalności Klubu oraz obejrzeć liczne fotografie znajdujące się niemal we wszystkich muzealnych wydawnictwach²¹.

Bibliografia

Źródła

Zbiory eksponatów znajdujące się w Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu.

Piśmiennictwo

100 lat kościoła ewangelickiego – dzisiaj katolickiego pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusa w Karpaczu. Informator do wystawy, Karpacz 2008.

XXX lat Karate Shotokan w Kotlinie Jeleniogórskiej. Informator do wystawy, Karpacz 2010.

Dąbrowski K., *Muzeum Sportu i Turystyki Regionu Karkonoszy w Karpaczu*, [w:] *Studia i materiały*, Warszawa [b.r.w.].

Jagodziński T., *Perspektywy utworzenia ośrodka do badań nad dziejami sportu i turystyki na Mazowszu w Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, red. J. Dżereń, Płock 2011.

Jaśko J., *Karkonosze – niepamięć*. Katalog, Jelenia Góra – Karpacz 2003.

Karkonosze – informator do wystawy Zbigniewa Kulika w Muzeum Miejskim Dom Gerarda Hauptmanna w Jagniątkowie, Karpacz 2006.

Karkonosze – katalog do wystawy w Budapeszcie w wersji węgierskiej, Karpacz 2006.

Karkonosze – miejsca. Fotografie J. Hobgarskiej. Katalog, Karpacz 2006.

Karkonosze zimą. Katalog, Karpacz 2007.

Karpacz na dawnej poczcie. Katalog, Karpacz 2009.

Koleje w Karkonoszach. Katalog, Karpacz 2007.

Kronika Sportu Polskiego 2010, Warszawa 2011.

Kulik Z., *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 2003.

Kulik Z., *Przewodnik po wystawie stałej Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu*, Karpacz 2007.

La Petite France. Katalog, Karpacz 2007.

Małolepszy E., *Muzeum Sportu Motorowodnego w Żninie*, [w:] *Z dziejów Polskiego Związku Motorowodnego i Narciarstwa Wodnego 1957–2007*, red. B. Woltmann, Warszawa 2007.

„Korkontoi” 2003–2011, Rocznik.

---

²¹ Patrz przypis nr 13.

- Sportowcy w karykaturze Leszka Kuczerskiego*. Katalog do wystawy, Karpacz 2008.
- Szczucka E., *Medale na śniegu. 60 lat Klubu Sportowego „Śnieżka” Karpacz 1947–2007*, Karpacz 2007.
- Szkoł turystyczne i uzdrowiskowe – czeskie, śląskie – ze zbiorów muzealnych*. Katalog do wystawy, Karpacz 2010.
- Tadeusz Różewicz poeta i dramaturg w Karkonoszach. Wydanie jubileuszowe*, Karpacz 2003.
- W cieniu Annapurny*. Katalog, Karpacz 2009.
- Wystawy w XXX-leciu Muzeum Sportu i Turystyki*, oprac. Z. Kulik, Karpacz 2004.
- Zabawki inspirowane zbiorami Henryka Tomaszewskiego*. Informator, Karpacz 2006.

Abstract

Activities of Tourism and Sports Museum in Karpacz in the years 2003–2011

This paper presents the development of one of the oldest and most popular museums of sports and tourism in Poland. The author briefly discusses the history of the museum, the theme and layout of the permanent exhibition, the themes of temporary exhibitions that have occurred in the years 1977–2011, the publishing activity of the museum and the accomplishments of the Karkonosze Olympian Club. The author tried to show the impact of the propaganda initiative of the museum on the popularity of physical culture and tourism in Poland and in the region. It is important that famous people from the world of sports, literature and politics participate in the events organized by the museum; equally significant is organizing lessons for children and teenagers in primary and secondary schools.

Key words: museum, physical culture, sport, tourism.